

Nálezý štípané industrie na širším území obce Tachov | M. Moravcová – D. Vokounová Franzeová

Marta Moravcová – Dagmar Vokounová Franzeová

Nálezy štípané industrie na širším území obce Tachov

Abstract:

Finds of chipped stone industry in Tachov region

This article summarized archaeological research of hunter-gatherers settlement at the area of Tachov district. It discusses the chipped stone industry findings directly from the city Tachov, and cadastres of the Malý and Velký Rapotín. The article briefly outlines the current knowledge of the history of archaeological research in selected areas with overlap into Bavaria. Evaluated were geomorphological and geological conditions of selected area and also chipped stone industry itself split in terms of raw material, metrics and division into technological groups and tool types. Part of the article is a detailed evaluation of the largest examined file from Velký Rapotín site and a list of remaining findings. In its conclusion the article is focused on how were the findings obtain and the issue of surface collections itself.

Keywords:

Tachov, Late Palaeolithic, Mesolithic, surface collections, chipped stone industry

1 Úvod

Pozdně paleolitické a mezolitické osídlení na území Tachovska bylo až do nedávné doby, a to zejména jeho obraz v literatuře, velmi skrovné. Dobře známá byla například lokalita

Labuť, odkud pochází soubor zhruba 25 ks štípané industrie získaný povrchovými sběry u Labutě (o. Staré Sedliště, okr. Tachov). Tento soubor je v literatuře datován spíše do mladého, nežli pozdního paleolitu (BENEŠ, Antonín a Slavomil VENCL, 1979, s. 10-11), přesto je svým pro toto území poměrně velkým počtem štípané industrie unikátní. Značná mezerovitost v informační mozaice pramenů z předneolitického osídlení není nikterak novým zjištěním, přesto je načase ji začít postupně zaplňovat dalšími daty a prázdná místa na mapě zaplnit nálezy ať už zcela novými, tak i revidovanými v muzeu.

Díky spolupráci s Muzeem Českého lesa v Tachově mohl vzniknout tento článek, který sumarizuje nálezy na vybraném území obce Tachova a přináší tak další poznatky o osídlení v období paleolitu a mezolitu v dané oblasti¹.

2 Dosavadní poznání oblasti s přesahem do Bavorska

Jak již bylo zmíněno, je nálezová základna paleolitického a mezolitického stáří na území Tachovska, potažmo západních Čech, stále velmi slabá, i když nutno podotknout, že se zásluhou mnoha nadšenců ať už z řad profesionálních archeologů či amatérů, v poslední době úspěšně rozrůstá. Za všechny jmenujme, krom autorek, například M. Řezáče či J. Eignera, kteří svými nálezy nemálo přispívají k rozšiřování nálezové základny nejen na zmiňovaném území, za což jim nepochybně náleží poděkování.

Na příhraničním území Tachovska bylo doposud učiněno několik nálezů štípané industrie, která byla datována do období paleolitu či mezolitu. Kromě již zmíněného souboru z lokality Labuť se jedná například o nálezy přímo z centra Tachova, odkud pochází dva kusy mezolitické industrie, jež byla nalezena v druhotně přemístěné poloze na svažitém úpatí údolí. Jedná se o nerovnoramenný trojúhelník a úštěp, použitým materiálem u obou artefaktů byl bavorský kropenatý rohovec (NOVÁČEK, Karel, 1996, s. 95–100). Svou datací spadá do mezolitu taktéž štípaná industrie nalezená u obce Pozorka poblíž Kladrub (okr. Tachov; NOVÁČEK, Karel, 2003, s. 166).

To, že zkoumané území skrývá jistě mnohem větší potenciál, naznačují v současné době prováděné povrchové sběry, ze kterých pochází sice nevelké, avšak bezpochyby do pozdního paleolitu a mezolitu datované soubory štípané industrie, učiněné vesměs severovýchodním směrem od města Tachova, například poblíž obcí Kočov či Planá. Povodí horního toku Mže, Hamerského potoka i jihozápadním směrem ležícího Kateřinského potoka nepochybně stále skrývá mnoho nových, dosud neobjevených lokalit. Dokazuje to zcela jednoduché porovnání se situací na německé straně hranice.

1) Vznik tohoto článku byl podpořen projektem OP VK Partnerství pro archeologii (CZ.1.07/2.4.00/17.0056), který je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Shodně s českou stranou příhraničního pásma, je i v Bavorsku rozložení nálezů, krom jiného, odrazem badatelského zájmu o zkoumané období. Zaměříme-li se na příhraniční oblast sousedící s Tachovskem, ocitneme se na území Horní Falce v povodí řeky Naab a jejího přítoku Pfreimdu, tedy Přimdy. Odtud díky celoživotnímu úsilí W. Schönweisse pochází tisíce kusů čítající soubory štípané industrie, například z lokality Gröbenstädt či poloh u obcí Wurz a Wöllershof (SCHÖNWEISS, Werner, 1992, s. 51–53, s. 65–68). Tyto na nálezy bohaté lokality na bavorské straně hranice pak v Čechách může reprezentovat např. soubor čítající 10 kusů štípané industrie, která byla sebrána poblíž obce Svatá Kateřina v místě dnešní dálnice D5 (BRAUN, Peter a Pavel BŘÍCHÁČEK, 1997). Je tedy patrné, že oproti Německu je na české části území stále velmi skrovný počet lokalit i kusů štípané industrie, a každý další jednotlivý artefakt jen doplňuje chybějící část mozaiky a dále rozšiřuje naše znalosti o předneolitickém osídlení. Jakých výsledků je možno při systematicky zaměřeném průzkumu určité oblasti dosáhnout ukazuje zpracování regionu Horní Otavy (ŠÍDA, Petr, EIGNER, Jan, FRÖHLICH, Jiří, MORAVCOVÁ, Marta a Dagmar FRANZEOVÁ 2011).

3 Geomorfologické a geologické podmínky širšího území města Tachov

Sledovaná oblast leží v severozápadní části Plzeňského kraje a zahrnuje území vlastního okresního města Tachov a jeho místních částí, Malý Rapotín na jihovýchodě, a Velký Rapotín na jižním okraji města (obr. 1). Příslušný geomorfologický celek představuje členitá Podčeskoselská pahorkatina, která lemuje východní část Českého lesa a je protnuta chebsko-domažlickým příkopem. Podcelkem je pak Tachovská brázda o rozloze zhruba 377 km², kde se nadmořská výška pohybuje od 679 do 419 m n. m., s průměrnými hodnotami kolem 550 m n. m. a sklonem terénu 2° 29'. Charakteristická jsou pro ni široce rozevřená údolí, terasy a údolní nivy vodních toků (CZUDEK, Tadeáš, 1972, s. 125; SUDA, Jiří, 2005, s. 26–33). Území protíná tok řeky Mže s přítoky, mezi které patří především Brtný potok. Významnou součástí místní krajiny je množství rybníků (např. Jirský rybník v Malém Rapotíně), jejichž největší koncentrace však spadá mimo vymezenou oblast, do jejího jihovýchodního sousedství.

Geologicky náleží území k Tachovskému krystaliniku, které je tvořeno proterozoickými až paleozoickými horninami jednotvárné skupiny moldanubika, jako jsou granátické dvojslídne, biotické a bioticko-silimanitické ruly, svory či amfibolity (MÍSAŘ, Zdeněk a kolektiv, 1983, s. 121). Tachovskou brázdu vyplňují terciérní (neogenní) sedimenty, tzn. písky, štěrky a jíly. Pro oblast charakteristické jsou výchozy křemenných žil v návaznosti na český křemenný val, který se táhne v linii Mariánské Lázně, Tachov a Domažlice (PŘICHYSTAL, Antonín, 2009, s. 121). Zároveň se na polích v okolí Tachova vyskytují hrance křišťálů a na rozoraných říčních terasách je možno nalézt křišťály ve formě valounů.

4 Nalezená štípaná industrie

Hodnocená štípaná industrie čítá celkem 66 kusů. Pochází z povrchových lokalit a byly sebrány panem M. Machačem v letech 2003–2004 a následně odevzdány do Muzea Českého lesa v Tachově k rukám archeologa N. Raymana, který je laskavě poskytl k tomuto zpracování, za což mu patří náš dík. Ze dvou poloh v rámci vlastního města Tachov (poloha 1 a 2) a dvou poloh na katastrálním území Malého Rapotína (poloha 2 a 4), pochází zatím jen jediný nález. Největší kolekce byla naopak sebrána na lokalitě Velký Rapotín, celkem 49 kusů. S Malým Rapotínem 3 je prozatím spojeno devět kusů štípané industrie a na zbylých polohách v rámci tohoto katastru byly sebrány kusy dva (obr. 2). Malým počtem nálezů je ovlivněno chronologické určení nálezů, které jsou tak řazeny do intervalu pozdní paleolit – mezolit. Industrie z Velkého Rapotína vykazuje pozdně paleolitické rysy. Mimo jiné v tomto souboru dominují rohovce Franské Alby, jejichž využívání je na základě dřívějšího vyhodnocení regionu Horní Otavy nepřímým ukazatelem pozdně paleolitického stáří (MORAVCOVÁ, Marta a Petr ŠÍDA, 2011, s. 141–146).

V materiálovém složení analyzovaných kolekcí štípané industrie převažují rohovce, jejichž zdroje leží na území dnešní spolkové země Bavorsko (52 ks, 77,6 %), ve vzdálenosti od 90 km až do 150 km vzdušnou čarou. Jde o deskovité či páskované rohovce donesené na lokality Velký Rapotín a Malý Rapotín 3, mezi kterými byly vyděleny dvě základní variety. První z nich je charakterizována silicitovou hmotou v různých odstínech šedé přecházející až do modrošedé (často je možné pozorovat více odstínů na jednom kusu suroviny), tmavšími pásy o šířce kolem 1–2 mm, a tenkým páskováním pod kůrou. Silicitová kůra je hladká, bez výstupků, v tmavších hnědých odstínech o šířce kolem 1 mm. Druhá z variet se projevuje šedobílou silicitovou hmotou. Tmavší pásy se objevují pouze pod kůrou rohovce. Ta je opět bez výstupků o šířce cca 1 mm, na rozdíl od předchozí nabývá odstínů světle hnědé, přecházející až do oranžova. Konkrétní výchozy těchto rohovců nebyly zatím určeny, jejich lokalizace je omezena na území rozšíření jurských vápenců v oblasti Franské Alby. V jednom případě byl determinován deskovitý rohovec varieta Arnshofen, pocházející z výchozů v okolí stejnojmenné obce, Ldkr. Kelheim (ENGELHARDT, Bernd a Alexander BINSTEINER, 1988, s. 8–27). Dále byly štípany rohovce vyznačující se přítomností tmavých skvrn, tzv. kropenaté rohovce ortenburské jury Dolního Bavorska (13 ks, 19,4 %). Většina z nich se projevuje výraznou skvrnitostí v šedé silicitové hmotě, která místy nabývá růžový či oranžový nádech. Kůra rohovců nabývá odstínů hnědé, oranžové a růžové, je až několik milimetrů silná, s hrubším povrchem přecházejícím až do výrazných hrbolků nebo naopak puchýřků. Společně s těmito materiály jsou ve sledované oblasti v menší míře nalézány silicity glacienních sedimentů (9 ks, 13,4 %), nejbližší výskyty na území Čech leží 160 km severně. Ojedinelé byly determinovány regionálně dostupné křemičité zvětralinny metamorfovaných hornin krystalinika (3 ks, 4,5 %) a slepenec (1 ks, 1,5 %). Ve dvou případech nebylo možné výrobní surovinu určit.

Popsané kamenné suroviny byly na archeologických lokalitách nalezeny jednak ve formě hlízy, to znamená, že minimálně na části povrchu byla dochována kůra suroviny a zároveň nejde o valoun a jeho části (37 ks). Nebo byly zjištěny kamenné fragmenty bez dochovaného původního povrchu materiálu (30 ks). Zatímco v případě bavorských deskovitých rohovců převažuje materiál ve formě hlízy (71 %), silicity glacienních sedimentů byly ve většině případů nalezeny již bez původního povrchu (77 %), u kropenatých rohovců je poměr mezi hlízou a fragmentem téměř vyrovnaný. V případě silicitů glacienních sedimentů tak nebyly dekortikační úštěpy při povrchových sběrech z nějakého důvodu odhaleny, nebo byl tento materiál částečně opracován na jiném místě.

Z hlediska jednotlivých technologických skupin mezi nálezy převažují úštěpy (30 ks), následují čepele (16 ks) a jádra (9 ks). Retušovaných nástrojů bylo zjištěno celkem sedm kusů, z toho čtyři škrabadla, dvě rydla a jeden vrták (Obr. 3, Obr. 4). Většina z nich pochází z lokality Velký Rapotín, které bude věnována samostatná část. Pět nálezů představují amorfní zlomky kamenné suroviny.

5 Velký Rapotín

Lokalita Velký Rapotín leží na severovýchodním okraji stejnojmenného katastrálního území (obr. 2). Jedná se o zemědělsky obdělávanou polohu, v blízkosti Brtného potoka (420 m) a silnice III třídy mezi Tachovem a Velkým Rapotínem. Nadmořská výška se zde pohybuje kolem 507 m n. m. Jak již bylo uvedeno výše, jde o povrchovou lokalitu, kde byla v ornici zjištěna koncentrace 49 kusů štípané industrie. Surovinové složení a metrika nálezů řadí tuto lokalitu spíše na sklonek paleolitu nežli do mezolitu.

5.1 Surovinová skladba kolekce

Materiálové složení kolekce je následovné. Bavorské deskovité rohovce jsou zastoupeny v počtu 35 ks (72 %), bavorské kropenaté rohovce v množství 7 ks (14 %), silicity glacienních sedimentů tvoří 12 % kamenných surovin (6 ks) a v jednom případě byl zjištěný materiál pro přepálení zařazen do kategorie blíže neurčených silicitů. Zajímavé informace přineslo zhodnocení stavu povrchu využitých hornin, které je v případě silicitů glacienních sedimentů zcela odlišné od celkové situace popsané výše. Přes 83 % z nich neslo zbytky kůry, v kolonce stav tedy byla vyplněna hlíza (obr. 5). Tento cizorodý materiál byl tak výrobcí kamenných nástrojů opracováván až na místě jeho pozdějšího nálezů. V celkovém zhodnocení je převaha silicitů ve formě fragmentu zřejmě způsobena větším počtem „několikakusových“ lokalit, přičemž je možné, že při opakovaném povrchovém průzkumu těchto poloh, bude odhaleno širší spektrum ŠI. V případě lokalit sídelně-výrobního charakteru z různých fází opracování jádra a výroby kamenných nástrojů.

5.2 Technologické skupiny štípané industrie

Soubor z Velkého Rapotína obsahuje dva kusy ještě neopracované suroviny. Jde o silicit glacienních sedimentů a bavorský kropenatý rohovec, v obou případech tedy o neendogenní materiál transportovaný lidmi. Jádra jsou zastoupena pěti exempláři, přičemž z hlediska jejich vytěženosti se neprojevily rozdíly mezi použitými surovinami (všechna byla z větší části vytěžená či zcela vytěžená). Přítomna jsou kulovitá jádra z bavorského kropenatého rohovce, deskovitého rohovce (obr. 3:VR-2, Obr. 4:VR-45) a eratického silicitu (obr. 4:VR-49), hranolové jednopodstavové jádro z téhož silicitu (obr. 4:VR-6) a bavorský deskovitý rohovec ve formě dvoupodstavového hranolového jádra (obr. 3:VR-17).

Čepele nebo jejich zlomky, jakožto součást debitaže, jsou přítomny v počtu 14 kusů. Z toho pět kusů představuje středové části označované písmenem B, třemi kusy jsou zastoupeny bazální zlomky A, dvěma terminálními fragmenty C. Dále byla rozlišena kombinace středové a terminální části BC (2 ks), bazální a středové AB (1 ks) a jedna celá čepel. Poměr mezi bazálními, středovými a terminálními fragmenty čepelí ukazuje, zda docházelo k pohybu mezi místem výroby a upotřebením artefaktu, přičemž do jednotlivých skupin jsou počítány i jejich kombinace. Např. mezi fragmenty B tedy i zlomky AB a BC (ŠÍDA, Petr, 2007). Na lokalitě Velký Rapotín je zmíněný poměr 4:8:4 (A:B:C) tedy v podstatě vyrovnaný, vzhledem k tomu, že z jedné čepelí mohou pocházet dva středové fragmenty.

Úštěpy tvoří převažující složku štípané industrie (24 ks). Jejich délka se pohybuje od 5 mm do 41 mm, s koncentrací hodnot mezi 9–25 mm. Šířka pak mezi 2 mm a 20 mm, většinou však kolem 6–11 mm. Uvedené rozměry dokládají celkovou absenci drobného výrobního odpadu, zapříčiněnou metodou výzkumu a rovněž ojedinělou přítomností neretušovaných polotovarů větších rozměrů vyrobených z bavorských deskovitých rohovců (obr. 6). Zbylé úštěpy představují buď výrobní odpad (13 ks) nebo další neretušované výrobní polotovary (11 ks).

Nástroje tvoří dvě příčná rydla z bavorského deskovitého rohovce (obr. 3:VR-15, VR 28) a dvě škrabadla ze stejného materiálu (obr. 3:VR-11, VR-25). Nalezené nástroje jsou tedy materiálově jednotné, u ostatních skupin štípané industrie odráží poměr mezi surovinami celkovou surovinovou skladbu souboru.

6 Soupis dalších lokalit

Následující soupis obsahuje informace o dataci lokality, prostorovém určení místa nálezu, okolnostech, autoru a roku nálezu. Dále identifikační číslo artefaktu, které je tvořeno počátečními písmeny lokality, číslem polohy a za pomlčkou pořadovým číslem artefaktu. Popřípadě inventárním číslem, pokud již byl nález zaevidován do muzejní sbírky. Následují informace o základním typologickém určení nástrojů, přítomnosti jader, úštěpů a čepelí. V případě, že není čepel dochována celá, je uvedeno o jakou část čepelí se jedná, fragment A – bazální část, B – střední část, C – terminální část (bližší ŠÍDA, Petr,

2007). Vedle výrobní suroviny je zaznamenán stav, v jakém byla exploatována (fragment, hlíza, valoun). Další popisné charakteristiky nabývají hodnot 0 a 1, což vyjadřuje nepřítomnost či přítomnost kůry kamenného materiálu, eolizace a ledovcové opotřebení povrchu v případě silicity glacienních sedimentů. U patiny je číslem jedna vyjádřena bílá degradační patina (bez ohledu na její intenzitu), číslem 2 železitá patina vzniklá vysrážením hydroxidu železa a číslem 3 černá manganová patina. Posledními údaji jsou rozměry v milimetrech a datace jednotlivých artefaktů.

Malý Rapotín 1, obec Tachov

ZM 10, Z:J (mm): 11-43-11, 28:120

okolnosti nálezů: Povrchový sběr v poloze „nad soutokem“. M. Machač 27. 9. 2003 a p. Branský 16. 11. 2003.

161/03 A102, typ: úštěp, surovina: bavorský kropenatý rohovec, stav: hlíza, kůra: 1, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 18, šířka: 20, výška: 4, datace: pozdní paleolit – mezolit

161/03 A103, typ: úštěp, surovina: bavorský kropenatý rohovec, stav: hlíza, kůra: 1, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 20, šířka: 21, výška: 3, datace: pozdní paleolit – mezolit

Malý Rapotín 2, obec Tachov

ZM 10, Z:J (mm): 11-43-11, 43:192

okolnosti nálezů: Povrchový sběr v poloze „u zahrádek“. M. Machač 11. 12. 2003.

161/03 A104, typ: amorfní zlomek, surovina: bavorský kropenatý rohovec, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 25, šířka: 27, výška: 10, datace: pozdní paleolit – mezolit

Malý Rapotín 3, obec Tachov

ZM 10, Z:J (mm): 11-34-15, 460:214

okolnosti nálezů: Povrchový sběr v poloze „u bývalého rybníka“. M. Machač a T. Varga během let 2003–2004.

161/03 A101, typ: jádro, surovina: křemičitá zvětralina serpentinitů, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 37,5, šířka: 19, výška: 17, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR3-1, typ: úštěp, surovina: křemičitá zvětralina serpentinitů, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 30, šířka: 7, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR3-2 typ: čepel, FČ: B, surovina: bavorský deskovitý rohovec, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 19, šířka: 7, výška: 2, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR3-3, typ: amorfní zlomek, surovina: křemičitá zvětralina serpentinitů, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 28, šířka: 22, výška: 12, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR3-4, typ: škrabadlo, surovina: bavorský kropenatý rohovec, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 23, šířka: 22, výška: 5, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR3-5, typ: vrták, surovina: bavorský deskovitý rohovec, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 35, šířka: 19, výška: 5, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR3-6, typ: úštěp, surovina: bavorský deskovitý rohovec, stav: hlíza, kůra: 1, patina: 2, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 32, šířka: 15, výška: 3, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR3-7, typ: čepel, FČ: AB, surovina: bavorský deskovitý rohovec, stav: hlíza, kůra: 1, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 31,5, šířka: 13, výška: 2, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR3-8, typ: jádro, surovina: silicity glacienních sedimentů, stav: fragment, kůra: 0, patina: 1, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 38, šířka: 43, výška: 17, datace: pozdní paleolit

Malý Rapotín 4, obec Tachov

ZM 10, Z:J (mm): 11-43-11, 479:230

okolnosti nálezů: Povrchový sběr v poloze „u hřbitova“. M. Machač 01. 02. 2004.

MR4-1, typ: jádro, surovina: slepenec, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 50, šířka: 41, výška: 29, datace: pozdní paleolit – mezolit

Malý Rapotín 5, obec Tachov

ZM 10, Z:J (mm): 11-34-15, 449:211

okolnosti nálezů: Povrchový sběr v poloze „na kopečku“. M. Machač 03. 02. 2004.

MR5-1, typ: jádro, surovina: bavorský kropenatý rohovec, stav: hlíza, kůra: 1, patina: 0, eolizace: 1, opotřebení: 0, délka: 23, šířka: 24, výška: 17, datace: pozdní paleolit – mezolit

MR5-2, typ: škrabadlo, surovina: silicit glacienních sedimentů, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 34, šířka: 29, výška: 6, datace: pozdní paleolit – mezolit

Tachov 1, obec Tachov

ZM 10, Z:J (mm): 11-34-15, 295:316

okolnosti nálezů: Povrchový sběr v blízkosti nohejbalového hřiště, M. Machač 27. 03. 2003.

154/03 A75, typ: úštěp, surovina: neurčená, stav: fragment, kůra: 0, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 19, šířka: 10, výška: 2, datace: pozdní paleolit – mezolit

Tachov 2, obec Tachov

ZM 10, Z:J (mm): 11-34-15, 300:184

okolnosti nálezů: Povrchový sběr v okolí letiště, M. Machač v roce 2003.

TCH2-1, typ: úštěp, surovina: bavorský kropenatý rohovec stav: hlíza, kůra: 1, patina: 3, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 15, šířka: 5, výška: 5, datace: pozdní paleolit – mezolit

TCH2-2, typ: úštěp, surovina: silicit glacienních sedimentů, stav: hlíza, kůra: 1, patina: 0, eolizace: 0, opotřebení: 0, délka: 21, šířka: 13, výška: 5, datace: pozdní paleolit – mezolit

7 Způsob získání štípané industrie a jeho problematika

Veškeré nálezy industrie zmiňované v tomto článku jsou zásluhou amatéra a nadšence M. Machače, který u zjištěných lokalit zaznamenal jejich přibližnou polohu a následně je odevzdal do Muzea Českého lesa v Tachově, takže bylo možné s těmito artefakty dále pracovat, podrobovat je prostorovým analýzám a co je nejdůležitější, místa s pozitivními nálezy dále ověřovat a v provádění povrchových sběrů pokračovat. Díky tomu se nálezová základna může i do budoucna úspěšně rozrůstat.

Samotné povrchové sběry jsou díky své efektivitě jedním ze základních způsobů získávání archeologických pramenů. Termín povrchový průzkum se navíc v současné době nadále rozšiřuje o další možnosti v rámci nedestruktivních metod, například o možnosti leteckého a geofyzikálního průzkumu terénu, chemické analýzy atp. (FRAN-ZEOVÁ, Dagmar, 2010, s. 40–44). Jako i jiné metody, tak i povrchové sběry mají svá neoddiskutovatelná úskalí, na která při jejich provádění narazíme. Avšak s různou mírou přesnosti je možné nalezené artefakty mnohdy chronologicky, kulturně a konečně i funkčně zařadit. Další nevýhodou by se mohla zdát skutečnost, že díky povrchovým sběrům nacházíme jen zlomek toho, co je ve skutečnosti uloženo pod povrchem, nebo že dané výsledky jsou závislé na aktuálním počasí, stavu půdního pokryvu i způsobu, jakým je zkoumaná plocha právě obhospodařována (KUNA, Martin, 2004, s. 310–311; VENCL, Slavomil, 1995, s. 12). Stejně tak se při provádění povrchových sběrů vystavujeme nebezpečí, že námi sebraný soubor je pouze druhotně přemístěn, či byl jiným způsobem degradován, což vyplývá z otevřenosti povrchových souborů dalším intruzím (MEDUNA, Petr a Eva ČERNÁ, 1992, s. 80; VENCL, Slavomil, 1995, s. 42–43). Z uvedených pro a proti však nepochybně vyplývá, že data získaná díky povrchovým sběrům jsou schopna nám poskytnout velmi cenné informace, ovšem s tím, že získané údaje budou vždy jen dílčí částí většího celku, a to i v případě, že se neaplikují jednorázově.

8 Závěr

I přesto, že se nálezné celky na studovaném území postupně rozrůstají o další kusy štípané industrie, oproti Bavorsku je území dnešního Tachovska nálezné značně podhodnoceno. Můžeme se tedy domnívat, že i česká strana dnešní státní hranice byla v období paleolitu a mezolitu osídlena s obdobnou intenzitou. Zvýšená aktivita v provádění povrchových průzkumů na zemědělsky kultivovaných plochách je tak prvním krokem k lepšímu poznání nejstarší lovecko-sběračské minulosti Tachovska. Protože převážná část nalézané štípané industrie byla vyráběna z různých variet bavorských rohovců, je vyhledání odpovídajících povrchových výchozů či jejich depozic dalším krokem k lepšímu poznání sídelní sítě, jejího rozložení v krajině, jejího vztahu k výchozům používaných surovin i pochopení smýšlení tehdejších lidí.

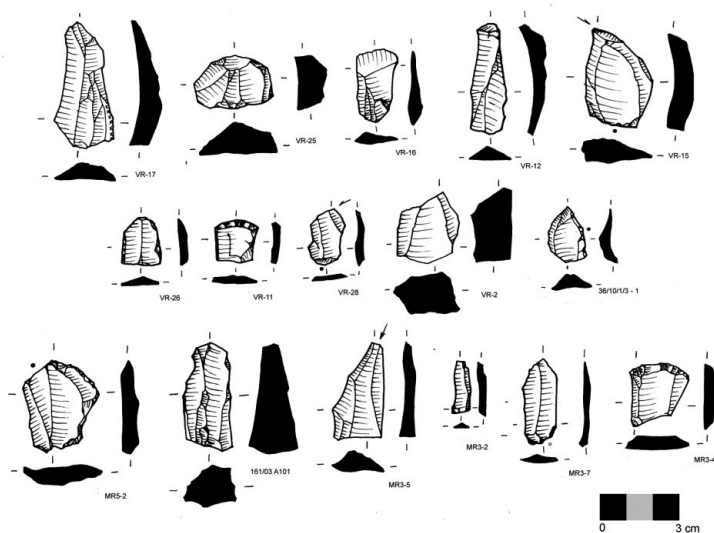
Výše prezentované výsledky archeologického průzkumu zaměřeného na poznání starší a střední doby kamenné na vybrané dílčí části okresu Tachov dobře reflektují situaci na celé jeho ploše. Charakter získaných dat, zejména jejich torzovitost, nedovolila provést rozsáhlejší analýzy a jejich následné vyhodnocení, na druhou stranu získaný materiál a poznatky vyplývající z jeho zpracování poskytují dobrý základ pro další bádání.

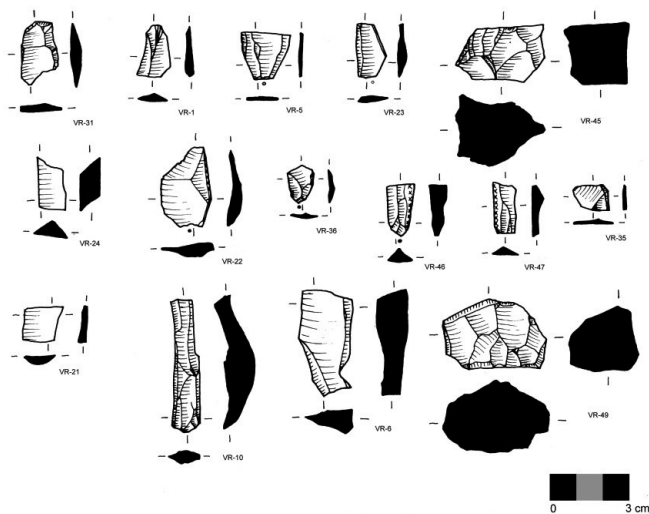
Obr. 1: Mapa okresu Tachov s vyznačenými místy nálezu štípané industrie, č. 1 – Tachov 1, č. 2 – kostel Nanebevzetí p. Marie, č. 3 – Tachov 2, č. 4 – Malý Rapotín 4, č. 5 – Malý Rapotín 5, č. 6 – Malý Rapotín 3, č. 7 – Malý Rapotín 2, č. 8 – Malý Rapotín 1, č. 9 – Velký Rapotín. Autor M. Moravcová.

Obr. 2: Letecký snímek sledované oblasti s vyznačenými místy nálezu štípané industrie, č. 1 – Tachov 1, č. 2 – kostel Nanebevzetí p. Marie, č. 3 – Tachov 2, č. 4 – Malý Rapotín 4, č. 5 – Malý Rapotín 5, č. 6 – Malý Rapotín 3, č. 7 – Malý Rapotín 2, č. 8 – Malý Rapotín 1, č. 9 – Velký Rapotín. Autor M. Moravcová.

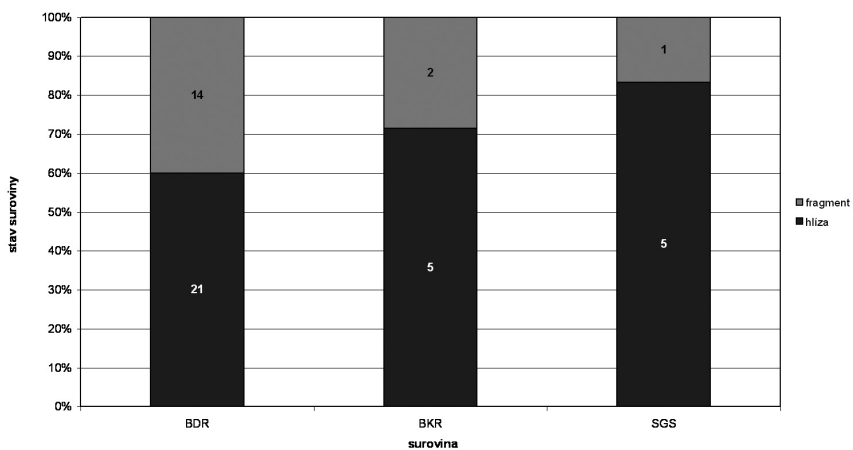

Obr. 3: Kresby vybraných artefaktů z lokality Velký Rapotín. VR-2 (jádro 28x22x15), VR-11 (škrabadlo 15x15,5x3), VR-12 (čepel BC 41x18x7), VR-15 (rydlo 38x26x8), VR-16 (čepel 28x15x6), VR-17 (jádro 46x23x9), VR-25 (škrabadlo 18x29x10), VR-26 (čepel C 16x14x4), VR-28 (rydlo 21x15x2). Malý Rapotín 3 (161/03 A101, MR3-2, MR3-4, MR3-5, MR3-7), Malý Rapotín 5 (MR5-2) – viz soupis dalších lokalit. Autor D. Vokounová Franzeová.

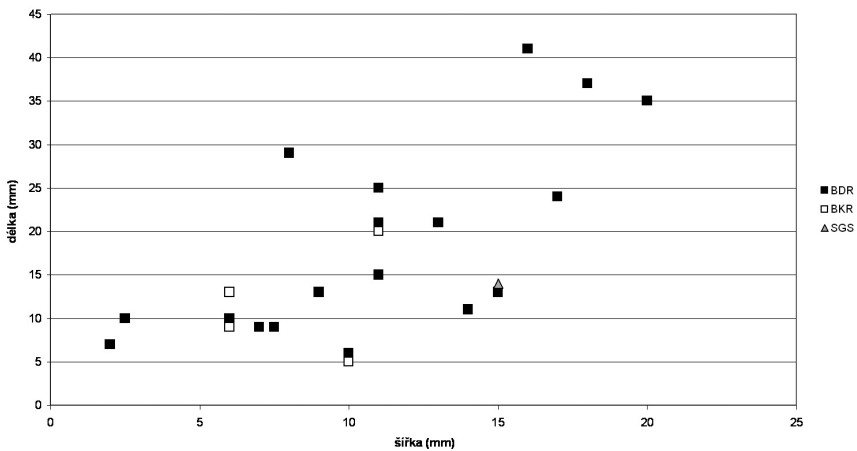

Obr. 4: Kresby vybraných artefaktů z lokality Velký Rapotín VR-1 (úštěp 20x11x3), VR-5 (čepel B 17x18x1,5), VR-6 (jádro 40x19x11), VR-10 (čepel BC 50x11x12), VR-21 (čepel B 12x13x3), VR-22 (čepel A 21x19x5), VR-23 (čepel AB 20x10x3), VR-24 (čepel B 18x11x6), VR-31 (čepel C 14x25x4), VR-35 (čepel B 9x11x2), VR-36 (čepel A 13x9x2), VR-45 (jádro 30x21x21), VR-46 (čepel A 24x8x6), VR-47 (čepel B 18x9x4), VR-49 (úštěp 25x11x5). Autor D. Vokounová Franzeová.

Nález štípané industrie na širším území obce Tachov | M. Moravcová – D. Vokounová Franzeová

Obr. 5: Graf stavu kamenných surovin, lokalita Velký Rapotín. BDR – bavorský deskovitý rohovec, BKR – bavorský kropenatý rohovec, SGS – silicity glacienních sedimentů. Autor M. Moravcová.

Obr. 6: Graf rozměrů úštěpů v závislosti na použité kamenné surovině, lokalita Velký Rapotín. BDR – bavorský deskovitý rohovec, BKR – bavorský kropenatý rohovec, SGS – silicity glacienních sedimentů. Autor M. Moravcová.

Literatura

BENEŠ, Antonín a Slavomil VENCL (1979): Příspěvek k pravěku Tachovska. Sborník okresního muzea v Tachově 12: 9–16.

BRAUN, Peter a Pavel BŘICHÁČEK (1997): Svatá Kateřina, o. Rozvadov, okr. Tachov. Výzkumy v Čechách 1993–5: 290.

CZUDEK, Tadeáš (1972): Geomorfologické členění ČSR. *Studia geographica* 23. Brno: Geografický Ústav Brno.

ENGELHARDT, Bern a Alexander BINSTEINER (1988): Vorbericht über die Ausgrabungen 1984–1986 im neolithischen Feuersteinabbaurevier von Arnhofen, Ldkr. Kelheim. *Germania* 66. Mainz am Rhein: Philipp von Zabern.

FRANZEOVÁ, Dagmar (2010): Osídlení pozdního paleolitu a mezolitu v Čechách. Nepublikovaná diplomová práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

KUNA, Martin (2004): Povrchový sběr. In: Kuna, Martin a kolektiv, *Nedestruktivní archeologie*, s. 305–352. Praha: Academia.

MEDUNA, Petr a Eva ČERNÁ (1992): Ke struktuře osídlení raného středověku v SZ Čechách. *Výzkum oblasti Pětipeské pánve. Archeologické rozhledy* 44 (1): 77–93.

MÍSAŘ, Zdeněk a kolektiv (1983): *Geologie ČSSR I. Český masiv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

MORAVCOVÁ, Marta a Petr ŠÍDA (2011): Suroviny. In: Šída, Petr, Eigner, Jan, Fröhlich, Jiří, Moravcová, Marta a Dagmar Franzeová, *Doba kamenná v povodí Horní Otavy. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 7*, s. 141–146. České Budějovice – Plzeň: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích – Západočeská univerzita v Plzni.

NOVÁČEK, Karel (1996): Městská archeologie v Tachově: výsledky a perspektivy. *Sborník Západočeského muzea v Plzni* 13: 92–110.

NOVÁČEK, Karel (2003): Pozorka, okr. Tachov. *Výzkumy v Čechách* 1993–5: 166.

PŘICHYSTAL, Antonín (2009): Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy. Brno: Masarykova univerzita.

SCHÖNWEISS, Werner (1992): Letzte Eiszeitjäger in der Oberpfalz. Zur Verbreitung der Atzenhofener Gruppe des Endpaläolithikum in Nordbayern. Pressath: Buchhandlung E. Bodner.

SUDA, Jiří (2005): Geomorfologie. In: Andreska, Jan a kolektiv, *Český les: příroda – historie – život*, s. 25–38. Praha: Baset.

ŠÍDA, Petr (2007): Využívání kamenné suroviny v mladší a pozdní době kamenné. Dílenské areály v oblasti horního Pojizeří. Praha – Brno: Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK – Ústav archeologie a muzeologie FF MU.

ŠÍDA, Petr, EIGNER, Jan, FRÖHLICH, Jiří, MORAVCOVÁ, Marta a Dagmar FRANZEOVÁ (2011): Doba kamenná v povodí Horní Otavy. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 7*. České Budějovice – Plzeň: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích – Západočeská univerzita v Plzni.

VENCL, Slavomil (1995): K otázce věrohodnosti svědectví povrchových průzkumů. *Archeologické rozhledy* 47 (1): 11–57.